

· bëliris ·
POUR BRUXELLES
VOOR BRUSSEL

Een harmonie van verleden en toekomst

De restauratie en uitbreiding van
het Brusselse conservatorium

Meer info

Simulatiebeelden:

©TM Origin-A2RC-FVWW

Foto's: © Beliris (tenzij anders vermeld)

Concept en redactie: Beliris

V.U.: M. Bossut, Vooruitgangstraat 56,
1210 Brussel

Oktober 2024

Het projectteam

EIGENAAR / BEHEERDER

NV Conservatorium: vertegenwoordigers van de federale regering, de Vlaamse en Franse gemeenschappen die samen instaan voor het beheer van het conservatorium.

GEBRUIKERS

BOUWHEER

Beliris, een federale overheidsdienst, realiseert bouw-, renovatie- en restauratieprojecten ter verbetering van Brussel als hoofdstad van België en Europa.

Vzw Conservamus heeft als voornaamste doelstelling om de bescherming van de gebouwen van het conservatorium te bevorderen en lieten al een paar urgente restauratiewerken uitvoeren.

Ondersteuning bouwheerschap: ACMG

ONTWERPTEAM

De architectenbureaus Origin-A2RC-FVWW architecten werken samen met een team van gespecialiseerde adviseurs:

Stabiliteit: Ney / **Akoestiek en bouwfysica:** Daidalos-Peutz / **Speciale technieken en toneeltechnieken:** Ingenium / **Landschapsarchitectuur:** Eole / **Brandveiligheid:** FPC Risk / **Cost control en financiële opvolging:** Widnell / **Orgeldeskundige:** Koos van de Linde / **Veiligheid- en gezondheidcoördinator:** Sweco-Cosep / **Duurzaamheidsbeoordeling BREEAM:** Sweco / **Technische controle en brandveiligheid:** Seco

Restaureren, renoveren en uitbreiden

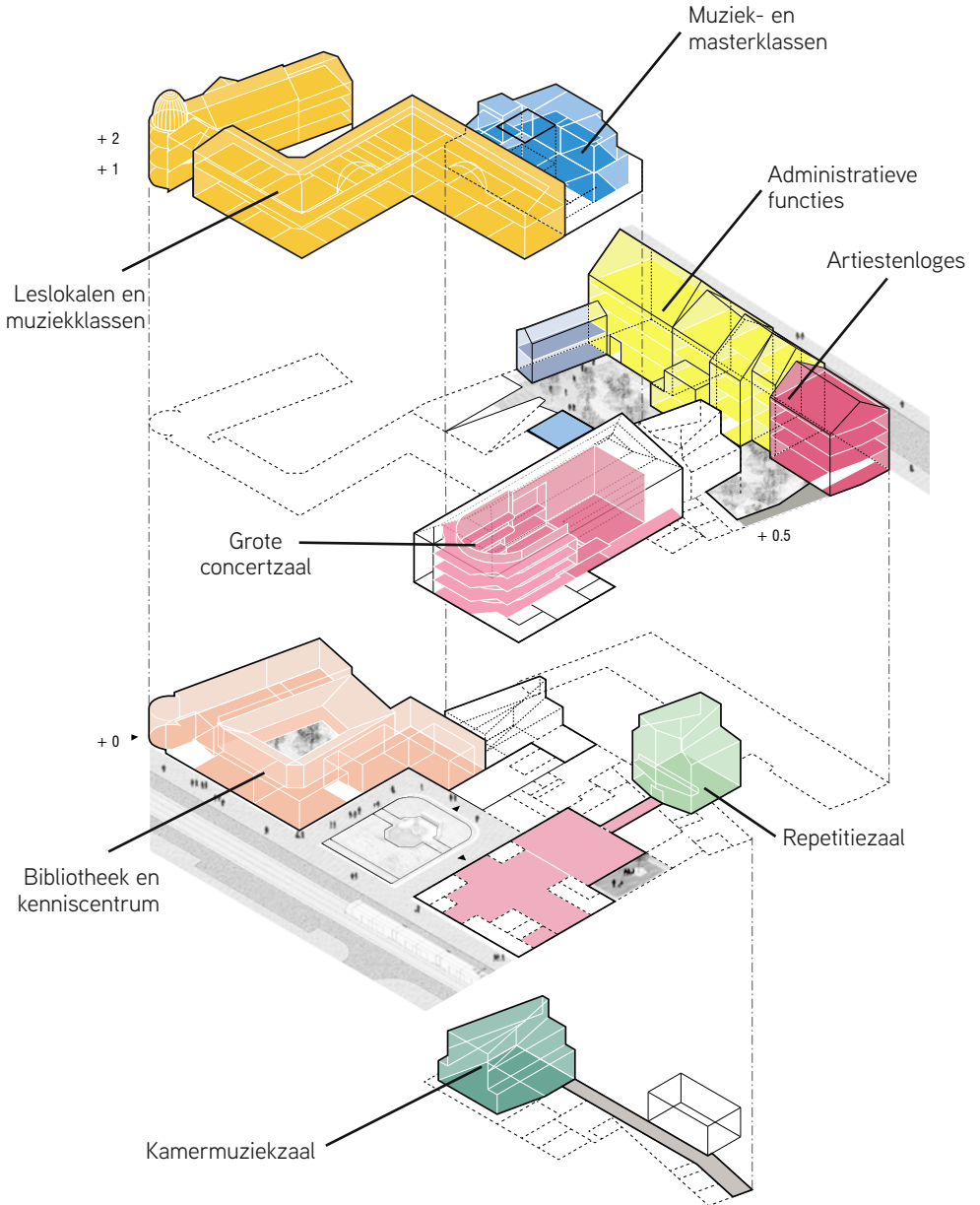
Het Brusselse conservatorium is een architecturale parel in het hart van onze hoofdstad waar twee muziekscholen, het Koninklijk Conservatorium Brussel en Conservatoire royal de Bruxelles, samen musiceren. Het complex bevat diverse geklasseerde gebouwen die allen aan vernieuwing toe zijn en niet voldoende ruimte bieden voor de activiteiten van de twee muziekscholen. Daarom zal het conservatorium profiteren van een diepgaande renovatie met respect voor de erfgoedwaarde.

Het monumentale gebouw langs de Regentechapsstraat vormt samen met de directeurswoning en secretariswoning aan de Kleine Zavel square een belangrijk laat 19de-eeuws ensemble ontworpen door architect Jean-Pierre Cluysenaar. Op termijn werd het conservatorium uitgebreid met vijf historisch waardevolle huizen in de Wolstraat, waarvan enkele dateren uit de 17de eeuw. Dit waardevolle erfgoed wordt gerestaureerd en aangepast naar hedendaags comfort.

Om tegemoet te komen aan het stijgend aantal leerlingen en de infrastructuur te bieden die een internationaal

conservatorium waardig is, is een uitbreiding met een nieuwbouw noodzakelijk. De uitbreiding met een hedendaagse architectuur zal een harmonieus geheel vormen met de historische gebouwen. In het nieuwe gebouw worden performante masterclasses en twee concertzalen ondergebracht.

Het project combineert de restauratie van een prachtig stukje architecturaal erfgoed met de bouw en renovatie van de nodige infrastructuur voor de twee conservatoria, een prestigieuze muziekbibliotheek en 3 concertzalen. Een hele prestatie!

150 jaar geschiedenis

CLUYSENAARGEBOUW

Het oorspronkelijke conservatorium is zo oud als de straat. Letterlijk. Toen in 1872 de Regentschapsstraat werd doorgetrokken vanaf de Zavel tot het huidige Poelaertplein, moest het Hof van Thurn en Tassis, waar het conservatorium toen in ondergebracht was, worden afgebroken. Daarom werd er na de aanleg van de Regentschapsstraat ook een conservatorium gebouwd. Het is voor het eerst dat er een gebouw werd ontworpen specifiek bedoeld als conservatorium. Dat project werd toevertrouwd aan architect Jean-Pierre Cluysenaar, die nog menig andere villa's, kastelen en openbare gebouwen op zijn naam heeft.

Het hoofdgebouw omvat drie vleugels die in een U rond een erekoer liggen. De monumentale voorgevels zijn in Franse neorenaissancestijl, gekenmerkt door symmetrie en sterke horizontale lijnen, het gebruik van diverse materialen met contrasterende kleuren en rijkelijk versierd met beeldhouwwerk. Dat dit gebouw bedoeld is als muziekschool wordt duidelijk getoond in de gevel. De ornamentele guirlandes, palmen en bloemenkransen werden aangevuld met muziekinstrumenten en de vijf frontons in bas-reliëf stellen de instrumentale muziek, de orkestratie, de muzikale compositie, de toneelkunst en de dichtkunst voor. Er werkten maar liefst een tiental kunstenaars mee aan de vele versieringen van de gevel.

Jean-Pierre Cluysenaar, geboren in een Nederlandse kunstenaarsfamilie in 1811, studeerde aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Brussel. Hij groeide uit tot het boegbeeld van het Belgisch eclecticisme, dat kenmerken van verschillende bouwstijlen en kunststromingen combineert. Met name de Renaissance, de Romaanse stijl, de gotische stijl en zelfs het Engelse pittoreske inspireerden zijn werk. Hij was een zeer productief architect die de meest uiteenlopende projecten uitvoerde: huizen, arbeiderswijken, stations, kastelen, villa's, herenhuizen, decoraties, stadsplannen, enz. De bouw van het conservatorium van Brussel en van de directeurswoning was het laatste project van de architect. Hij overleed in Brussel in 1880.

▲ De Sint-Hubertusgalerijen, Jean-Pierre Cluysenaar (1811-1880), © Audrius Meskauskas
Creative Commons license

Een greep uit het werk van Cluysenaar

◄ Kasteel de Viron in Dilbeek, © Vitaly Volkov,
Creative Commons license

▲ Station Aalst, © Vitaly Volkov, Creative Commons license

▲ Kiosk van het Warandepark in Brussel, © Michael Wilson, Creative Commons license

Publieke ruimtes zoals de hal, de foyer, de eretrappen en de concertzaal in de rechtervleugel kregen de nodige pracht en praal: zuilen en beeldhouwwerken sieren het interieur. Zowel de monumentale trap als de concertzaal baadden in daglicht dankzij een daklicht. Het verdwenen daklicht in de trappenhall zal worden gereconstrueerd.

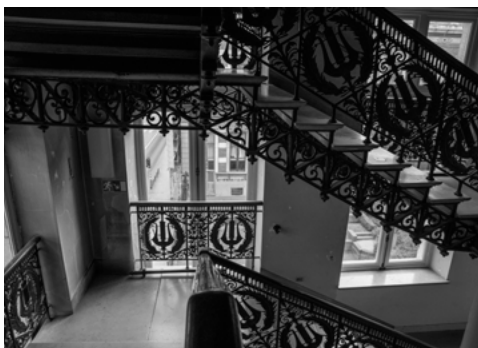
▲ Foto uit 1893 van een repetitie onder leiding van de directeur, de heer Gevaerts, in de concertzaal.
Bron: Archief Conservatorium

De **klassen en administratieve ruimtes** in de linkervleugel en de achtergevels werden sober gehouden met lichtgekleurd pleisterwerk, hardstenen omlijstingen en houten schrijnwerk.

▲ Historische foto van de inkomhal («vestibule»), verlicht door het daklicht, gepubliceerd in 1932 in het tijdschrift A-Z hebdomadaire illustré. Zicht vanuit de foyer naar de monumentale trap rechts. Bron: © KBR, via «BelgicaPeriodicals»

◀ Foto van dezelfde locatie vandaag, zonder het daklicht

► Trap naar de balkons van de concertzaal

▲ Muziekklass
© Felix Rabou

HET ORGEL

De concertzaal kreeg een waar pronkstuk: het orgel. Het instrument werd in 1880 gebouwd door Aristide Cavallé-Coll, een van de grootste orgelbouwers van de 19de eeuw, en is een van de meest waardevolle historische orgels in België. Alleen het conservatorium van Moskou beschikt nog over een dergelijk instrument in een academische context.

Het Brusselse conservatoriumorgel, dat oorspronkelijk 45 registers op drie klavieren en een pedaal telde, is niet in zijn oorspronkelijke staat bewaard gebleven. In de 140 jaar van zijn bestaan heeft het heel wat meegemaakt, en werd er zelfs een elektrisch instrument van gemaakt in 1960. Helaas zweeg het orgel de voorbije jaren, omdat de elektrische aandrijving een risico op brandgevaar vormde.

DE DIRECTEURS- EN SECRETARISWONING

Toen de bouw van het conservatorium klaar was, werd ernaast, op de hoek van de Kleine Zavelsquare, een woning voor de directeur (nr. 17) en een voor zijn secretaris (nr. 16) gebouwd. De **directeurswoning** heeft een voorgevel in eclectische stijl die geïnspireerd is op de neorenaissance. Het gebouw bestaat uit twee vleugels die een L vormen en opgetrokken zijn rond een ronde toren. In de directeurswoning zijn enkele salons met rijke interieurelementen terug te vinden.

Van privéverzameling naar Muziekinstrumentenmuseum

Wist je dat het MIM ontstaan is in het conservatorium? De eerste directeur van het Koninklijk Muziekconservatorium was de befaamde musicoloog François-Joseph Fétis, die ook een fervent verzamelaar van historische instrumenten was. Na zijn dood in 1872 werd zijn verzameling aangekocht door de Belgische staat en bewaard in het conservatorium. In 1877 werd deze collectie aangevuld met een honderdtal Indische instrumenten, een gift van radjah Tagore aan koning Leopold, om het Instrumentenmuseum te vormen. De collectie werd bewaard in het conservatorium met als doel de studenten in contact te brengen met historische instrumenten. Eerst op de zolders, vervolgens in Wolstraat 11 en tot slot in de directeurswoning. Pas in 1992 werd het MIM onderdeel van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis.

Bron: <https://www.mim.be/nl/geschiedenis>

▲ MIM, ©Bernard Brummer, Creative Commons license

◀ Inkomhal van de directeurswoning
© Felix Rabou

DE HERENHUIZEN IN DE WOLSTRAAT

Vanaf het einde van de 19de eeuw werden de vijf herenhuisen achter het conservatorium geleidelijk aan toegevoegd naarmate de muziekschool groeide. De neoklassieke gevels in de Wolstraat vormen een coherent geheel. Sommige huizen dateren uit de 17de eeuw, toen ze dienst deden als privéwoningen voor de adel.

Doorheen de tijd kenden deze woningen vele transformaties: nrs. 3 en 5 werden meermaals samengevoegd en gescheiden, nrs. 7 en 9 waren vermoedelijk in oorsprong één huis, en nr. 11 verloor een deel van haar authenticiteit door de toevoeging van verschillende uitbreidingen, waaronder een rechtstreekse toegang naar de concertzaal, en zware renovatiewerken in de loop van de 20ste eeuw.

VERSCHILLENDE VERBOUWINGEN

Om het plaatsgebrek te verhelpen en de noden van de school te beantwoorden werden in de loop van de 20ste eeuw verschillende verbouwingen uitgevoerd. In de jaren '50 werd op de binnenkoer aan de achterzijde van de centrale vleugel van het Cluysenaargebouw een grote **bibliotheek** gebouwd, waarvoor een aantal bijgebouwen en de oorspronkelijke trap in de centrale vleugel werden afgebroken. De vele ingrepen hebben geleid tot een labyrintisch geheel en veel minder daglicht in het gebouw.

▲ Traphal van Wolstraat 3

▲ © Felix Rabou

▲ © Felix Rabou

▲ Kamers op de 1ste verdieping van Wolstraat II

▲ Kamers in Wolstraat II
© Felix Rabou

Brussels erfgoed in ere herstellen

▲ Stratigrafisch onderzoek

Het waardevolle erfgoed wordt gerestaureerd en aangepast naar hedendaags comfort. Het volledige ensemble van architect Cluysenaar wordt hersteld in zijn glorie van weleer: de monumentale straatgevel, de daken, de foyers en concertzaal, de klassen, ... Er wordt zo veel mogelijk teruggekeerd naar de oorspronkelijke kleuren, gekend dankzij stratigrafisch onderzoek.

Er worden een aantal ingrepen voorzien om het gebouw te conformeren aan de huidige veiligheidsnormen of om het comfort en de duurzaamheid van het gebouw te verbeteren. Deze ingrepen gebeuren steeds met het grootste respect voor het erfgoed. Zo zullen de eenvoudige achtergevels langs buiten worden geïsoleerd, en de straatgevels langs binnen. De daken, waarvan de leien en zinken bekleding sterk

verouderd zijn, zullen volledig worden vernieuwd en geïsoleerd.

De rechtervleugel blijft uiteraard gewijd aan de concerten. In de rest van het Cluysenaargebouw, met inbegrip van de directeurs- en secretariswoning, wordt op de begane grond de bibliotheek ondergebracht en op de bovenverdieping de klassen.

DE CONCERTVLEUGEL

De monumentale inkomhal combineert “Franse steen” tinten met gevernist hout. Boven de eretrappen wordt de verdwenen lichtstraat gereconstrueerd om meer daglicht binnen te laten in deze prestigieuze ruimte. De tweede foyer zal ook meer licht krijgen door de oude binnenplaats opnieuw te openen als buitenpatio. Hier komt een parketvloer zoals oorspronkelijk voorzien.

Er is nagedacht over het compartimenteren van de zaal en de trappenhuizen door brandwerende deuren te integreren die beter passen bij de geklasseerde ruimtes. De trap van de Koningin, die ooit door een brand werd verwoest, zal worden gereconstrueerd.

De concertzaal zal worden verbeterd op vlak van ventilatie en akoestische isolatie om te vermijden dat de geluiden

van de Regentschapsstraat een concert verstoren, dit steeds met het grootste respect voor het erfgoed. Het oorspronkelijke dakraam wordt gerestaureerd en het bovenste dakraam wordt vervangen door een performanter exemplaar uitgerust met zonnewering in de vorm van aluminium lamellen.

Het historische orgel werd voor de werken ontmanteld en zal op verplaatsing worden gerestaureerd om het zijn oorspronkelijke luister en klankkleur terug te geven. Na de bouwwerken zal het terugkeren naar de concertzaal.

▲ Concertzaal en reconstructie van polychromie

▲ De tweede foyer

▲ Inkomhal naar de concertzaal

DE BIBLIOTHEEK

De historische interieurs op het gelijkvloers van het Cluysenaargebouw en het voormalige directeurshuis worden in ere hersteld en ingericht voor de bibliotheek en het kenniscentrum met leeszaal, vergaderzalen en diverse kantoren. De leeszaal zal dankzij de glazen gevel zicht bieden op de binnentuin.

Studenten zullen toegang hebben via de centrale hoofdingang, maar voor externe bezoekers zal de prestigieuze ingang van het directeurshuis worden gebruikt.

▼ Inkomhal studenten

▲ Monumentale trap die het oude gebouw zal verbinden met het nieuwe

DE KLASSEN IN HET OUDE GEBOUW

Op de bovenverdieping worden de kleine en middelgrote klassen ingericht. Om het comfort van de studenten en professoren te verhogen en te voldoen aan de akoestische vereisten van een muziekklas zullen hier zwaardere interventies nodig zijn, zoals voorzetwanden, verlaagde plafonds, voorzetramen, binnenisolatie, ... Verder moet de trap van het directeurshuis verlengd worden om een verbinding te maken met het Cluysenaargebouw. Een aantal opmerkelijke ruimtes (de klas in de toren, salons, ...) zullen bewaard worden als getuige van het verleden.

▼ Consultatieruimte

▲ Consultatieruimte

▲ Leeszaal rond de wintertuin

Een harmonieuze nieuwbouw

Om tegemoet te komen aan het stijgend aantal leerlingen en aan de noden van de scholen is een uitbreiding noodzakelijk. In het nieuwe gebouw komen performante masterclasses en twee nieuwe concertzalen.

ARCHITECTUUR GEËNT OP HET VERLEDEN

De nieuwbouw wordt ingeplant achter het Cluysenaargebouw, in de plaats van het oude bibliotheekgebouw. De eigentijdse architectuur is geïnspireerd op de achtergevels van de omringende historische gebouwen om een harmonieus geheel te vormen. Voor de gevelbekleding werd gekozen voor bakstenen geglaazuurd in lichte tinten. De daken krijgen een donkere, metalen dakbedekking die herinnert aan de oorspronkelijke zinken daken.

CENTRALE TRAPPENHAL

Er wordt een verbinding gemaakt met het Cluysenaargebouw via een monumentale trap, achter de centrale ingang aan het erehof in de geest van de oorspronkelijke trap die in de jaren '50 werd verwijderd. Net zoals in de traphal in de concertvleugel zal een lichtstraat zorgen voor daglicht.

Deze trap zal niet alleen de klassen ontsluiten, maar geeft ook rechtstreeks toegang tot de tuinen achter het gebouw, en zo ook tot de gebouwen in de Wolstraat. Dit verbetert de doorwaadbaarheid van het complex. De trap zal tot op het dak leiden, waar een dakterras, groendak en fotovoltaïsche panelen zijn.

MUZIEK- EN MASTERCLASSES

Ter aanvulling van de leslokalen en muziekklassen in het Cluysenaargebouw, komen in de nieuwbouw vier dubbelhoge masterklassen en hoog performante klaslokalen die zware basgeluiden zoals percussie binnen houden. Door de aanpasbare akoestiek zullen de klassen een zeer grote flexibiliteit in gebruik hebben.

▲ Traphal

DE KAMERMUZIEKZAAL EN REPETITIEZAAL

De kamermuziekzaal zal een tribune voor 150 toeschouwers hebben. De repetitiezaal wordt strategisch ingebed tussen de concertzaal en de artiestenloges. Beide zalen hebben ramen zodat er ook daglicht binnen kan.

Ze zullen worden uitgerust met de nodige infrastructuur om de akoestiek optimaal af te stellen. De akoestiek is er aanpasbaar dankzij houten wandbekledingen en geluidsabsorberende gordijnen.

▲ Kamermuziekzaal

▲ Repetitiezaal

De vijf herenhuizen

▲ Hal in Wolstraat 3

De huizen worden gerestaureerd naar hedendaags comfort met respect voor het waardevolle patrimonium. Hier zullen de administratieve functies, een gastenverblijf en de artiestenloges worden ondergebracht.

RESPECTVOL RENOVEREN

In enkele huizen getuigen majestueuze trappen, ceremoniële salons met faux-marmer, lambriseringen en sierlijsten nog steeds van het rijke verleden. Met het oog op het comfort van de gebruikers en het conformeren van de gebouwen zijn een aantal interventies nodig, maar deze gebeuren steeds met het grootste respect voor het erfgoed. Denk aan het isoleren van het dak, het plaatsen van performante voorzetramen en akoestische isolatie in de vloeren, het verbeteren van de toegankelijkheid voor personen met beperkte mobiliteit,...

LOGISTIEKE VERBINDING

De logistieke verbinding tussen het herenhuis in de Wolstraat nr. 11 en de concertzaal zal worden verbeterd. De lange gang zal over de volledige lengte worden beglaasd.

Door de ver gevorderde staat van verval en programmatorische vereisten zal de voormalige paardenstal moeten worden afgebroken en heropgebouwd, waarbij het materiaal zo veel mogelijk zal worden gerecupereerd voor de reconstructie.

Er zal een nieuwe pianolift worden in ondergebracht die de drie concertzalen zal bedienen. Op de bovenste verdieping wordt ook een stemlokaal ingericht.

▲ Traphal in Wolstraat 3

▲ Zolderverdieping in Wolstraat 3

▲ Salon in Wolstraat 5

Musiceren in een groene omgeving

▲ Studententuin

Dit project streefde naar een BREEAM-score 'very good', een duurzaamheidskeurmerk voor de milieuprestatie van gebouwen. Uiteindelijk werd in de ontwerpfase de score 'excellent' behaald.

BREEAM kijkt niet alleen naar het duurzaam omgaan met energie en materialen, maar ook naar transport, welzijn, toekomstig gebruik, enz. Met name het waterbeheer, de vergroening van de site en het verrijken van de biodiversiteit springen in het oog.

ZES TUINEN

De niet-bebouwde zones worden ingericht als zes tuinen, oases van rust en licht die de biodiversiteit verhogen en regenwater laten infiltreren. De **erekoer** aan de ingang zal worden gherwaardeerd en de fontein hersteld.

De leeszaal van de nieuwe bibliotheek zal uitkijken over een **wintertuin** geïnspireerd op die van de 19de eeuw. Deze tuin wordt aangelegd rond de huidige eucalyptusboom, die als

bijzondere boom geklasseerd is. Vandaar leidt een trap via een **verticale tuin** met klimplanten naar de **studententuin** met cafetaria en terras, bestemd voor studenten, professoren en eventuele bezoekers.

Hiernaast, achter het huis in de Wolstraat nr. 11, komt de **artiestentuin**, gereserveerd voor de artiesten en bewoners. Tot slot wordt er naast de foyer van de historische concertzaal een **patio** ingericht.

Bovendien zal het groendak van de nieuwbouw worden ingericht met ontoegankelijke bloemenborders, waar zicht op is vanaf het dakterras.

WATERBEHEER

Het regenwater zal niet langer allemaal in de riolering verdwijnen. Dankzij de ontharding van de binnenplaats en het aanleggen van intensieve groendaken op de platte daken zal regen maximaal op het terrein kunnen infiltreren. Het regenwater van de overige daken wordt opgevangen in twee regenwatertanks van 225 m³ en 50 m³, en zal worden gebruikt voor de toiletten, de planten, de fontein op de erekoer en het onderhoud van de lokalen.

BIODIVERSITEIT

Alle tuinen worden aangelegd met diverse beplanting in verschillende lagen: bomen, struiken, kruidachtige planten, ... Er wordt ook gedacht aan de dieren: drinkbakjes voor vogels en insecten, nestkasten voor vogels en vleermuizen en insectenhôtels zullen rond de tuinen voorzien worden. Er wordt extra aandacht besteed aan de plaatsing en keuze van de verlichting om lichtvervuiling te beperken.

▲ Leeszaal met zicht op de wintertuin

▲ Artiestentuin

WE STAAN TOT UW DIENST

✉ info.beliris@mobilit.fgov.be

🌐 www.beliris.be

☎ 0800 11 299

📘 \belirisforbrussels

